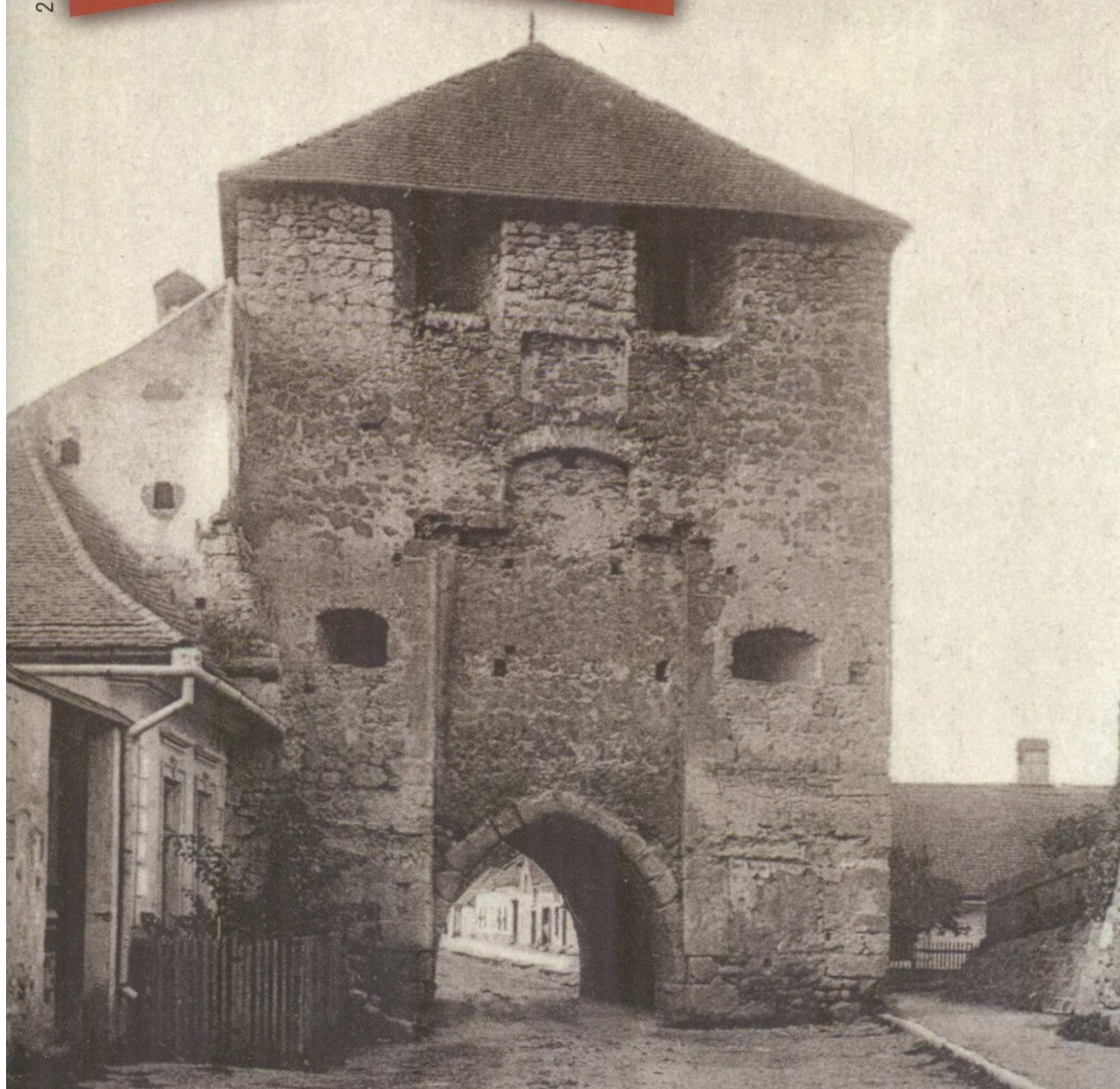

2. ročník august 2022 cena 4,30 €

Hont

a jeho dejiny

Obsah

Aktuality z historicko-kultúrneho diania v Honte

- 3 Kraj slinka, vody a dobrého vína
- 4 Celoslovenské poľovnícke slávnosti Dni sv. Huberta
- 4 Nová výstava v Banskej Štiavnici
- 5 Poklady z depozitára: Nové akvizície v Múzeu Andreja Sládkoviča v Krupine
- 6 Archeologický nález cesty v Deviči
- 7 Kurz Paličkovanej čipky
- 8 Bátovce I. História: Monografia obce
- 8 Hrušovské rodiny

Odborná sekcia

- 9 Bitka pri Plášťovciach očami súčasníkov a jej širšie súvislosti
- 14 Erb Hontianskej stolice
- 16 Pôsobenie synov Františka Balassa v Honte v 16. storočí
- 21 Ján Kružič - ochranca pred Turkami
- 25 Krupina v 16. storočí a boj proti Turkom
- 29 Fortifikácia mesta Krupina

Historická pamäť

- 34 Schloss Oberthur: ako plynul čas
- 38 Fotografi v Šahách do roku 1918
- 41 Kostol Ružencovej Panny Márie v Chrastinciach 1921 - 2021
- 44 Šahanské mesto v meste

Remeslá a folklór

- 47 Krátky exkurz do histórie poľovníctva v Banskoštiavnickom regióne
- 50 Poľovníctvo v Krupine a v okolí
- 54 Z histórie poľovníctva na strednom Poiplí
- 57 Osobnosti poľovníctva v Šahách a okolí v rokoch 1881 - 1918
- 61 O poľovníctve s poľovníkom

Tajomstvá v názvoch ukryté

- 64 Hrkovce
- 66 Ladzany

Jaromír Krško

Hrkovce

Obec Hrkovce leží na priesečníku viacerých hraníc – nachádza sa na rozhraní medzi západným a stredným Slovenskom, nachádza sa na rozhraní Podunajskej nížiny a výbežkov Štiavnických vrchov a napokon sa nachádza na rozhraní dvoch štátov – Slovenskej republiky a Maďarskej republiky.

História osídlenia oblasti Hrkoviec siaha až do paleolitu a v blízkosti sa našlo aj sídlo v období Veľkej Moravy. Najstaršou písomnou zmienkou o Hrkovciach je zápis z roku 1156, v ktorom sa spomína ako Gyrki. Ďalšie historické podoby sú zaznamenané v rokoch 1262 v podobe Gurky, 1263 Gerkey, Gerky, 1290 Gerky, 1325 Guruqui, 1332 Gereky, 1338 Gynky (!), Gyrky, 1806 Gyerk, 1808 Hrkowec, Hrkowce. Novšie podoby od 18. storočia sú zapísané v rokoch 1773 Hrkowce, 1786 Gyerk, Hrkowze, 1808 Gyerk, Hrkowec, Hrkowce, 1863–1913, 1938–1945 Gyerk, 1920–1938, 1945–1948 Hrkovce, Gyerk, 1948–1979, 1998 Hrkovce. V rokoch 1979 – 1998 neboli Hrkovce samostatnou obcou, ale boli súčasťou Šiah.

Uýklad názvu

Pri analýze pôvodu názvu nám môžu pomôcť historické podoby, hoci je potrebné brať do úvahy, že ich podobu mohol ovplyvniť vtedajší pisár, jeho jazykový cit a pod.

Historik V. Chaloupecký chybné interpretoval názov z roku 1156 (Gyrki) ako *Ďurki, teda dnešné Ďurkovce (obec v okrese Veľký Krtíš). Jeho tvrdenie neskôr vyvrátil maďarský slavista slovenského pôvodu I. Kniezsa, ktorý spájal formu Gyrki s maďarským görög – Grék (pozri Stanislav, 2004, s. 190).

Hrkovce na druhom vojenskom mapovaní
Zdroj: maps.arcanum.com

Hrkovce sa nachádzajú v jazykovo zmiešanom území a názov z roku 1332 (*Gereky*) presne zachytáva maďarský zápis slovenského znenia *Greky*. Maďarčina totiž nemá slabičné spoluhlásky *r*, *l* a vkladá medzi ne samohlásky – napr. pôvodný tvar rieky Hron bol *Gron*, ktorý maďarčina zmenila na *Garam*, z praslovanského tvaru *gręda* vzniklo slovo *hrada*, ktorý má v maďarčine podobu *gerenda*. Názov *Hrkovce* má východisko v etnickom názve (etnonyme) *Grék* (v staroslovienčine malo podobu *Grѣkъ*) – teda pôvodný názov *Greky* znamenala osada Grékov. K ďalšej zmene prišlo po jazykovej zmene v slovenčine na prelome 11. – 12. storočia, kedy sa praslovanská hláska *g* zmenila na dnešné hrdelné *h*. Po tejto zmene sa názov *Grky* zmenil na *Hrky* a keďže ide o názov osady, k slovnému základu sa pridala prípona používaná na tvorenie osadných názvov (ojkoformant) *-ovce*. Výsledná podoba názvu bol Hrkovce.

Popis: Kostol sv. Kataríny Alexandrijskej v Hrkovciach
Zdroj: OcÚ Hrkovce

Veďeli ste, že...?

- historici a jazykovedci sa zhodujú v názore, že pôvodní Gréci bývajúci v osade Hrkovce boli súčasťou gréckej misie šíriacej kresťanstvo na Veľkej Morave, prípadne v čase usádzania Slovanov?
- obce *Grkovac* v Chorvátsku a Bosne majú rovnaký pôvod názvu ako Hrkovce?
- slovo *grk* u južných Slovanov má aj význam *cudzí obchodník*?
- slovo *Grék* sme prevzali dvakrát – prvý raz ho prevzala staroslovienčina v podobe *Grѣkъ* a druhý raz sme ho prevzali z latinského slova *Graecus* do dnešnej podoby?

Autor pôsobí na Katedre slovenského jazyka a komunikácie, Filozofickej fakulty Univerzity Mateja Bela.

Literatúra:

- CDSI. I. – *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae*. Tomus I. (805 – 1235). Ed. R. Marsina. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1971. 472 s. + 48 s. prílohy.
- KROPILÁK, M. a kol. 1977. *Vlastivedný slovník obcí na Slovensku*. Zv. 1. Bratislava : Veda, 1977. 528 s.
- Lip. – LIPSZKY, J. de Szedlicsna. 1808. *Repertorium locorum objectorumque Hungariae*. Budae, 1808.
- Lip.Mp. – LIPSZKY, J. de Szedlicsna. 1806. *Mappa generalis regni Hungariae*, Budapest 1806.
- STANISLAV, J. 2004. *Slovenský juh v stredoveku. Slovník mien s mapovými prílohami*. Zv. 2. Bratislava : Literárne informačné centrum, 2004. 533 s. + 26 máp.
- web 1:
<https://slovník.juls.savba.sk/?w=Hrkovce&s=exact&c=se1a&cs=&d=k-ssj4&d=psp&d=ogs&d=sssj&d=orter&d=scs&d=sss&d=pe-ciar&d=ssn&d=hssj&d=berolak&d=nounb&d=orient&d=locutio&d=obce&d=priezviska&d=un&d=pskfr&d=pskcs&d=psken#> [cit. 10. 02. 2022]
- web 2:
<http://www.hrkovce.sk/> [cit. 10. 02. 2022]